

Nr 234.

Av herr **Lindhagen**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till gruvlag m. m.

Med årets proposition nr 40 om en ny gruvlag upprullas efter långa födslovändor den svenska jordfrågan i hela dess vidd i princip, om det nämligen gäller att gå till grunden av tingen. Och det bör ju helst alltid ske, om man vill uppföra en byggnad, som äger bestånd och ej måste repareras ideligen.

Jorden är det materiella underlaget för människans tillvaro och kulturen. Hur jorden är upplåten och brukad därav beror i första hand friheten, utkomstmöjligheterna, folkhälsan och så gott som alla livskrav, som individen måste ställa på ett riktigt samhälle. Då jorden sålunda är till för alla människor, då vi alla måste ha ett fotfäste i den, så framträder som en betingelse för denna allas rätt till jorden någon samhällets överhöghetsrätt, som kan konkretiseras på skilda sätt. En sådan utformning är samhällets förfogande över jordens speciella rikedomar i malmer, vattenfall och stora skogar med insprängda outnyttjade odlingslägenheter. Såsom en röd tråd går genom historien uppkomsten av samhällets obetingade äganderätt, regalrätt till sådana nyttigheter till gagn för menigheterna och inkomster till samhället.

Vad nu beträffar *malmerna*, så avser förslaget väsentligen okända fyndigheter som upptäckas. Det första grundläggande avgörandet är då frågan om vem som skall anses som ägare till sådana förut okända skatter i jordens tysta gömmor. Folkmeningen kommer aldrig att kunna vilseledas till att sådana ingen mans jordskatter tillhöra någon annan än alla landets invånare eller med andra ord staten. Med en sådan ordning ha även skapats utsikter att kunna utskifta dessa skatter rättvist och allmängagneligt till de enskilde och deras företagsamhet.

Denna rediga och naturliga utgångspunkt har den stora konkurrensen om vinningar upprepade gånger lyckats grumla. I Sverige har den gamla självklara regalrätten till malmfyndigheterna tid efter annan skjutits åt sidan. Därigenom har med stöd särskilt av maskinernas framstormande i stället för vidhållande av intressenas harmoni uppammats en tvedräkt mellan upptäckaren, jordägaren och staten om äganderätten av förevarande naturrikedom. Den enskilda företagsamheten har med stöd av maskinkulturen lyckats i lagar och föreställningssätten uppamma en tvedräkt mellan dessa tre rivaler.

Även det nu framlagda förslaget gör icke något avgörande slag i saken. Det söker en ny variation i kompromissandet mellan stridiga intressen.

Vad som ökar svårigheten att bilda sig en mening, för vilken nog de flesta stå tämligen främmande, är den överväldigande omfattningen av de stridande meningarna med ändlösa skiftningar, som översvämma propositionen och förvandla den till ett slagfält.

En huvudsaklig anledning därtill är, såsom ofta överklagats, att enligt grundlagen »vederbörande ämbetsverk» skola höras, innan regeringen fattar sitt beslut och sedan underställer det riksdagen. I gångna tider har ofta anmärkts, att denna bestämmelse — också ett utslag av 1809 års lagstiftares skräck för Gustaf III:s statskupp — ej lär återfinnas i andra länders konstitution. Stadgandet gör, att konservatismen i ämbetsverks spetsar spädes ut i propositionerna såsom den förnämligaste sakkunskapen. En bidragande orsak till att lagstiftningen särskilt i de sociala jordfrågorna skrider så långsamt framåt hos oss, trots de aktuellaste behov.

Vidare har maktstriderna inom partierna skapat ett utredningssystem, där åt *kommittéer* överlämnas att komma med initiativen. Tidigare tillsattes dessa beredningar av regeringen. Numera kallas de sakkunnige och tillsätts på uppdrag av departementschefen. Således en ytterligare försämring av deras organisation. Då regeringarna således draga i betänkande att taga initiativ och själva gå till grunden av problemen, iakttages också försiktighet i tillsättande av de »sakkunnige», som därför mestadels bestå av dels »intressentkunnige» och dels av personer med inflytande, ofta utan speciell förkunskap i ämnet. Det kan kanske ej gå till på annat sätt, efter som det i regeln sker så.

I detta fall har emellertid regeringen omsider uteslutit jordägaren från äganderättsanspråk. Det är icke heller rimligt, att en person, som varken genom arbete skapat eller genom förvärv betalat något för okända och för folket betydelsefulla dolda skatter i jorden, skall berikas med något äganderättsanspråk till dem. Vad han kan kräva är att i överkant få ersättning för förluster och obehag av en inmutning.

Återstår således *äganderättskonflikten mellan staten som representant för alla och upptäckaren*, som strävat efter förtjänster och helst rikedom. Det råder knappast olika meningar, att denne dock bör kontrolleras.

Denna kontroll kan utövas antingen genom »inmutningsrätt» som är gällande lagstiftnings princip eller ock genom ett »koncessionssystem», som påkallats vid många tillfällen under senare epok i vårt land och även fått burskap vid brytning av stenkol.

Genom båda metoderna kan statens äganderätt till hela fyndigheten förenas med upplåtelser enligt den ena eller andra metoden. Det lidelsefulla partitagandet ligger dock däri, att inmutaren enligt gällande lag och

än mer enligt det nu föreliggande förslaget inorganiserats såsom den huvudsaklige ägaren till fyndigheten. Hans anspråk stöddas ock av industrien och dess intresseorganisationer samt merendels av »vederbörande ämbetsverk». Norrlandsfrågans revolution för vakt om folkets äganderätt till jorden skedde i stort sett mot industriens målsmän och mot majoriteten av dessa ämbetsverks diktatorer.

Koncessionssystemet framstår till form och innehåll mera som en arrenderätt. Bakom den ligger obeslöjat ett erkännande av samhällets äganderätt med möjligheter att driva malmbrytningen i egen regi eller upplåta den på skäliga villkor till brytning av enskilda. Koncessionssystemet är således en klarare princip och befriar landet från den enskilda spekulationens förvirrande lystnad.

Då komma vi nog snart underfund med, att lika väl som staten kan driva järnvägar samt i egen regi montera vattenfall och idka skogsdrift, går det även för sig att i egen regi idka gruvdrift. Därigenom befrias samhället också från dessa invecklade komplikationer med aktieägare i ett privat gruvbrytningsföretag.

Intet hinder finnes dock, att samhället upplåter driften på arrende genom koncession mot skäligt arrende varierande efter företagets årsvinst. Samhällets inkomst av gruvbrytningen på det ena eller andra sättet bör helst nedläggas i bestående produktiva ändamål såsom jordens odling, förökning av statsskogar och skogsproduktion. Detta är enda sättet att åt efterkommande bevara någon ekvivalent för malmernas utrotning småningom. En gång stå efterkommande med tomma händer i ett fattigare land. Den utsikten reser sig skrämmande när såsom nu exporten varit enorm för att tillgodose stormakterna med råvaror för deras upprustningar. Och nu kommer regeringen med förslag om tillstånd till ytterligare export. Är det riktigt eller är det nödvändigt? Är det till gagn icke blott för dagens aktieägare utan även för landet? Gör det ej bakslagen i konjunkturerna ännu mer svårartade?

Här återstår således såsom så gott som enda skäl för inmutningens bibehållande dess påstådda omistlighet för att *uppmuntra till upptäckter* av landets ännu dolda mineraler. En bekännelse således tillika att med inmutning vinnes en faktisk äganderätt till de största vinsterna. Även en upptäckare bör få en skälig ersättning. Men den kan sättas hur stor som helst även med ett koncessionssystem. Detta fyller på samma gång uppgiften att sätta en gräns för alltför oblyga presenter.

Nya metoder, som underlätta upptäckterna, ha ju ock uppfunnits. Staten har länge utsänt egna expeditioner för ändamålet. Statens efterforskningar av sin rätta tillhörighet är väl den rationella utvägen. Är det verkligen angeläget att nu till skada för efterkommande uppmuntra ohejdat uttömmande av landets mineraltillgångar, såsom det synes arta sig till? Är rusning från spekulanter att komma i besittning av malmer för export för egen vinning

utan social omtanke en sund ordning? Det har på senare tider icke varit brist på upptäckter, alltför mycket upptäckter. Och över de gruvssamhällen som uppstå kring en sådan obetänksamhet, står undergången på vakt redan från födelsen.

Om således *jordägarens rättsanspråk* till okända malmfyndigheter är såsom justitieminister Schlyter framhåller omtvistad inom »rättsvetenskapen», så är den så mycket klarare obefintlig inför de gudomliga lagarna. För att ej tala om historiens samvete. Propositionen är tidsenlig, då den oförskyllt konstaterar att de gudomliga humanistiska synpunkterna icke »trängt igenom» (sid. 102). Vederbörande ämbetsverks spetsar och sammanslutningar, som ej nöja sig med sin stolta uppgift att förädla råvarorna utan driva malmbrytningen såsom en fristående affär, förstå insiktsfullt att en större och lättvunnare utdelning kan nås genom att spekulera i jordens dolda skatter, de må bestå i nordsveriges malmer eller den likaledes i begränsad myckenhet förefintliga oljan i andra länder.

Under intryck således av vår föräldrade grundlags befallning till vår regering att taga till lärdom från vederbörande ämbetsverk och såsom det synes i följd därav även till de intresserade industrimännens opinion har justitieminister Schlyter kommit såsom det förefaller mig att till en början uppgiva jordägarerättens anspråk.

Men detta har skett för att så mycket lättare med stöd av den individualistiska epokströmningen på början av 1800-talet förläna den principiella äganderätten åt inmutaren. Denna tendens skärpes i Schlyters motivering. Den gamla jordägareandelen som endast var en rätt på papperet utan möjlighet i begagnandet annat än i sällsynta undantagsfall, den uteslutes nu och skänkes för billigt pris i stället åt staten. Denna med sin bredare ekonomiska rygg kan ju lättare begagna den, om staten får tid för eftertanke. Men det går en antydning genom motiveringarna, att staten icke gärna kan vara färdig att bestämma sig i alla förekommande fall.

Av en sådan inställning följer sedan uppgivandet i inmutningsavseende av skillnaden mellan kronojord och enskild jord. Väl kommen så långt blir konsekvensen att nu upphäva gällande lagstiftning om förbud mot inmutning på kronans mark i Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands län. Denna lagstiftning inleddes med likalydande motioner av liberalen Lindhagen i andra kammaren och högermannen Bohnstedt i första kammaren. Och detta på initiativ av de två ledarna för första kammarens majoritet bruksägaren Lundeborg och riksmarskalken Reuterswärd. Så långt äro vi således nu framme i hänsyn för »den enskilda företagsamheten» även då den befinner sig på sin nattsida. Det påminner om konung Ane den gamles ändalykt. Han offrade enligt legenden den ene efter den andre av sina unga söner för att själv få leva. Men det gick ej i längden på den tiden. »Svearna» tilläto det ej och så dog Ane, slutar sagan.

• Ett annat uttryck för detta tänkande är sättandet av frågetecken för begreppet *statsgruvefält*. Schlyter instämmer i framförda betänkligheter att utlägga statsgruvefält. Dessa synpunkter, säger han, lära ej kunna fränkännas berättigande. »En obegränsad befogenhet att utlägga statsgruvefält synes öppna möjlighet för statsmakterna att — i annan ordning än den som gäller för stiftande av allmän lag — efterhand tillskapa ett rättstillstånd som väsentligen avveke från det med gruvlagstiftningen avsedda».

Därför anses det påkallat »att i själva gruvlagen uppställa viss begränsning av befogenheten att utlägga statsgruvefält». Så rädda skola vi nu vara, för att en kommande statsmakt skall flamma upp något för flydda tiders åskådning att naturens okända gömmor i sitt sköte av mineralers omistliga värden är en alla medborgares samfällida egendom.

Justitieministerns uppläggning har även föranlett tvekan eller så gott som avstyrkande, att samhället vid utarrendering av någon gruvfyndighet under dess förfogande förbehåller sig inlösningsrätt. Vid koncession för anläggandet av enskilda järnvägar förbehålles dock inlösningsrätt för staten. Detta förbehölls också vid avtalet vid det stora malmbrytningsbolaget i Norrbotten. I rimlighetens namn bör en sådan utväg kunna få förekomma även här. Det är ju ej fråga om att det kan ske utan full ersättning.

I detta sammanhang må framhållas, att när det gäller främjande av industri av det ena eller andra slaget, så äro alla partier ense om, att då går det för sig skapa expropriationslagar till dess förmån genom intrång på jordbruksfastigheter. Således tillgodogörandet av ny gruvdrift anses så tränande, att jordbruket får släppa till erforderlig mark i dagytan. Och likaså för skapande av vattenkraft genom uppdämning av sjöar eller kraftanläggningar i strömmar, visserligen mot ersättning. Men när det gäller folkets försörjning genom jordbruk, är man numera ganska ense att utvägen att från industriella jordmonopol återvinna till jordbruket odlingslägenheter jämte någon nödig skog knappast kan komma i fråga, icke ens då det gäller återvinning från den i Norrland plundrade kronojorden, förvärfvad för slikt ändamål redan av Gustav Vasa. Men när det gäller arbetslös industribefolkning och vederlikar enas vi alla lätteligen att på beskattningssvägen konfiskera d. v. s. utan ersättning tillägna staten erforderliga medel från löst kapital och inkomster.

När malmerna äro väsentligen slut i vårt land och vår stolta metallindustri således också får stryka på foten och vattenkraften ej får samma värde som hitintills samt stenkolsfyndigheterna genom den nu frambrytande rovbrytningen i världen sinat, då blir vårt folk fattigt som förut. Då få vi för tänkande av alla våra behov falla tillbaka på jordbruket och de tillgångar som för husbyggnader och nödig värme i det kalla klimatet kan utvinnas ur skogen. Då men icke förr har nöden ingen lag. I den tiden kommer väl vårt land besparas undanflykter från grunden av tingen.

Det framlagda förslagets grundprincip är således att framskjuta och kringgärda inmutningssystemet såsom den förnämligaste formen för den nya gruvlagstiftning, som efter så mycken omväxling och splittring i utredningsmetoderna skall såsom en fågel Fenix träda fram ur detta grus. Justitieminister Schlyter sammanfattar denna nya tanke sålunda (sid. 102—103):

»Emellertid har tanken att uppbygga en ny gruvlagstiftning på grundval av ett koncessionssystem ej kunnat tränga igenom vårt land. Icke i något av de förslag som hittills upprättats i detta ämne har koncessionssystemet förordats. De myndigheter och sammanslutningar, som vid skilda tillfällen haft att taga ställning till frågan, ha med ganska stor samstämmighet uttalat sig för inmutningssystemets bibehållande. Det synes obestridligt, att de som sålunda ställt sig på den hittillsvarande rättens ståndpunkt åberopat goda skäl för sin mening. Av betydelse är särskilt den synpunkten att inmutningssystemet, genom att upptäckaren erhåller en ovillkorlig rätt till den upptäckta fyndigheten, synes i högre grad än koncessionssystemet ägnat att uppmuntra till efterforskande och undersökning av nya malmförekomster. Då man alltjämt torde kunna räkna med att åtminstone inom vissa delar av landet ännu finnas betydande oupptäckta mineralfyndigheter, är det självfallet ett viktigt intresse, att malmletningen fortgår i oförminskad omfattning.» — — — »en upptäcksverksamhet — — — som förutsätter att ansevärd kapitaltillgångar riskeras för tämligen ovissa vinstutsikter synes åtminstone tillsvidare väsentligen böra anförtros åt de enskildas initiativ och företagsamhet. Åt en ny gruvlag bör därför givas sådan läggning att den i tillräcklig grad uppmuntrar den enskilda malmletningen.»

Alltså det är av huvudsaklig vikt, att alla ännu befintliga betydande oupptäckta mineralfyndigheter så fort som möjligt uppletas och därför skall det nya genombrottet i gruvlagstiftningen uppbyggas för att väsentligen lämna fritt spelrum för de enskilda profitörernas exportberäkningar och en flyktig tillfällig fördel för det allmänna genom en tillfällig förmånlig handelsbalans, som kommer att göra de följande bakslagen så mycket mer ingripande. Det nya förslaget påskyndar således lätteligen tidpunkterna, då efterkommande stå utan erforderliga malmtillgångar för upprätthållande av den stolta förädlingsindustrien med malmerna som råvara, för utvägar till en riklig export till stärkande av vår handelsbalans och överhuvud taget med minskade tillfällen till uppehålle för folket. Samtidigt förlora vi oss i bemödanden att öka innevånareantalet genom uppmuntran till ansvarslös fortplantning. Och dock ropar väl hela jordens befolkningsfråga visserligen efter rikligare äktenskap men med omtänksam ransonering inom dem av barnantalet.

Detta måste väl bli en nödvändighet för en dräglig lösning av befolkningsfrågan på vårt lilla jordklots begränsade utrymme, varifrån någon utvandring till andra planeter ej står till buds.

Såsom bevis för att ett koncessionssystem med samhällets överhöghet såsom dominerande bakgrund »ej kunnat tränga igenom i vårt land» har

justitieminister Schlyter som sagt åberopat »vissa myndigheter och sammanlutningar». Det har förut av mig erinrats att dessa auktoriteter icke representera landet utan endast det privata vinstintressets främsta målsmän samt majoriteterna inom det nuvarande kommittéväsendet.

Av föregående förslag sökte dock socialiseringsnämndens majoritet (Möller, Gunnar Andersson, Leo, Sandler, Steffen) sätta samhällets överhöghet på hedersplatsen och även därför ge koncessionssystemet tillbörligt inflytande. Där voro två ledamöter disponenten Falkman och ingenjör Lindblad, anställda vid Bolidens gruvdrift, skiljaktiga (sid. 78 o. f.). De äro inom det tidigare utredningsarbetet de mest framskjutna förespråkarna för en ny gynnad inmutningsrätt med möjligaste undanskjutande av en för mer än tvåhundra år sedan föråldrad princip om statens äganderätt, regalrätten. Deras yttersta medgivande är formulerat sålunda: »Statsgruvefält skulle kunna läggas endast å kronojord och skulle vara beträffande giltighetstid och omfång möjligast begränsat.»

Majoritetens förslag är återgivet på 5¹/₂ sida. De båda reservanternas på 6 sidor. De senares namn äro kursiverade i propositionen.

Inom landet ha emellertid andra meningar kommit till uttryck och icke bara de högsta ämbetsmännens och kommittébetänkandenas inställningar.

Vid den s. k. *Ofotenriksdagen* stod het strid inom riksdagen om statens eller enskildes företrädesrätt till dolda mineraler. Det gällde problemet statsbana eller privatbana från Gällivare i Sverige till Ofoten i Norge för exploatering av Luossavaaras-Kiirunavaaras malmtillgångar. Boströms regering hade begärt ett litet anslag för undersökning av ett statsbaneprojekt. Gruvintressenterna kämpade för en privatbana, varigenom de skulle få malmtillgångarna mera i sin makt. Det var allom veterligt, att regeringen helst såge, att riksdagen fastnade för privatbanan. Den teg därför fullständigt under debatterna. Striden stod mäktigt flammande i andra kammaren mellan myndigheter och rangpersoner under skicklig ledning av landshövding Husberg i Luleå, för enskild koncession. Det var kamplinjen för de makter i samhället, vilka nu bekämpat koncessionssystemet, ett motstånd, som enligt justitieminister Schlyters uppfattning utgjorde ett vederhäftigt bevis för att detta system »ej kunnat tränga igenom i vårt land».

Å andra sidan kämpades av oss menige till större delen för statsbana och statens överhöghet över gruvfyndigheterna. Första kammarens stora majoritet av de patriarkaliskt konservativa voro på det klara med att banan borde byggas av staten och samhället därigenom få ett mäktigt inflytande på de allmänna intressenas iakttagande och samtidigt kunna påräkna och själv bestämma över sin behöriga andel i vinsten. Resultatet av denna s. k. *Ofotenriksdag* blev att båda kamrarna uttalade sig med stora majoriteter klart för statsbanan. Det låg på den tiden i denna fråga statssocialistisk flykt över

kravet på tillvaratagande så långt kunde ske efter tidigare försummelser. Det administrativa godtycket och spekulanterna fingo krypa i skrinet för den gången.

Justitieministern har i sitt principanförande till 1938 års proposition särskilt betonat två minoritetsmäns Falkman och Lindblad meningsyttringar i motsats till den uppfattning som besjälade år 1897 riksdagens båda kamrar. Det kan då vara befogat att även här i motionen återgiva vad två ledamöter Lindhagen och Branting uttalade i det stora ämnets principer för framtiden. Den 12 mars 1897 valdes jag till riksdagsman i andra kammaren. Redan vid mitt första plenum uppträdde jag och talade för regeringens av lagutskottet avstyrkta förslag till en ny bevisningslag i rättegångsfrågan. Den 12 maj samma år höll jag vid ovannämnda tillfälle ett tal i malmfrågan i samband med ett första siande i norrlandsproblemet. I kvällsdebatten eldade jag upp mig till ett varnande mot bolagsformen såsom lämpad till exploatering av Norrlands naturrikedomar. Inriktningen karakteriserades av följande inslag i talet:

»Om vi ej se saken i stort, tror jag, att det icke skall dröja synnerligen länge, innan all jord med därpå växande skog, alla vattendrag och alla malmfyndigheter i hela Norrland tillhöra några få kapitalstarka bolag. Och i sådant fall tror jag också, att vi däruppe få någonting, som i mycket skall påminna om det nuvarande Irland. Förr eller senare skola då norrlännin-garna säkerligen komma underfund med att för dem randas en sådan tid om vilken Gustav Vasa profeterade, att 'den tid varder kommande då I skolen vilja riva upp mig ur graven, om I kunden'. Och om då norrlänningen kunde det, så skulle Gustav Vasa hava sagt — det inser nog herrarna — ungefär följande: 'Nej pass i gode herrar och bolagsmän! Detta är kronans regale. Alla dessa stora rikedomar, som I icke haven skapat, äro svenska statens tillhörighet. Och viljen I icke åtnöjas därmed, så skall jag gärna lösa ut alla de jämförelsevis små kostnader I haft och lägga ränta därtill. Viljen I fortfarande driva rörelsen, skall jag begagna mig av Eder insikt och Edert initiativ och rikeligen belöna Eder därför.' Men alla dessa överskjutande miljoner, som med tiden bliva miljarder, skola samt och synnerligen rulla in i svenska folkets skattkammare.»

Enligt tidningsreferaten avbröts yttrandet ofta av bifall och hälsades av starka bravorop.

I detta yttrande instämde Hjalmar Branting.

En statsjärnväg kom till stånd och staten avtalade med bolaget om andel i vinsten. Vid två tillfällen i riksdagen har av mig ifrågasatts, att denna vinst skulle kapitaliseras och avkastningen användas till varaktiga produktiva företag, såsom uppodling av jorden med mera.

Emellertid hade redan före 1897 års debatter om malmernas tillgodotagande bedrivits en osund spekulation och även oskick vid inmutningar. Kommerskollegium ingrep. Länsstyrelsen (Karl I. Bergström) tillstyrkte in-

mutningens upphävande endast för järnmalm. I övrigt borde den enskilda företagsamheten ej inskränkas.

På initiativ av Patrick Reuterswärd och Christian Lundeberg motionerades år 1902 av K. Bohnstedt i första kammaren (I: 44) och av mig i andra kammaren (II: 204) om antagande av en lag av innehåll, att »Inom Norrbottens län må endast för kronans räkning inmutning ske å kronojord, som ej under ständig besittningsrätt innehaves eller är till boställe anslagen. Denna lag träder genast i kraft.» Förslaget antogs av båda kamrarna för en tid av ett år. Lagen förnyades varje år och år 1907 utsträcktes den att gälla även Västerbottens och Jämtlands län.

Sedermera uppstod fråga om upphävandet av nämnda lagbestämmelser såsom av betydelse för bergshanteringens att lättare erhålla malmer och den sporre till uppletande av sådana, som därmed vanns. Genom inmutningsrätten, sades det, befrämjades icke blott bergshanteringens utan jämväl hela landets utveckling genom obefolkade och öde bygders befolkande.

Nu uppstod åtskilliga diskussioner inom ämbetsverken, om kronan ägde regalrätt eller icke till mineralfyndigheterna. Propositionen i ämnet framlades för 1909 års riksdag, som erinrade om de olika meningarna. Att då ingå på principfrågan syntes överflödigt. Tanken på en så genomgripande omläggning av gruvlagstiftningen som den ifrågasatta, »uppbures säkerligen ej av den allmänna rättsuppfattningen».

Redan riksdagen 1908 motionerades (II: 197) av mig om »förslag till ny gruvlagstiftning i syfte att inmutningsrätten upphäves samt nya fyndigheter av nu inmutbara mineralier i stället skola bearbetas av staten eller ock av enskilda efter erhållen statskoncession». Därjämte föreslogs till antagande provisorisk lag om inskränkning i inmutningsrätten. Den var undertecknad jämväl av F. W. Thorsson och Ernst Blomberg. Den hade i stort enahanda motivering, som i nedannämnda motioner 1909, 1910 och 1914 med några mindre tillägg.

I januari 1909 hade jag emellertid ingått i socialdemokratiska partiet och omedelbart invalts i riksdagsförtroenderådet. Vid samma års riksdag framfördes av mig en motion (II: 112) undertecknad av samtliga trettiosex medlemmar av socialdemokratiska partiet. Vi ansågo, att inmutningsrätten måtte ersättas med koncessionssystem, och förordade en skrivelse i syftet och antagandet av en provisorisk lag. Motionen byggdes på uppfattningen, att den svenska gruvlagstiftningen fortfarande måste anses vara grundad på regalrätt. I samma motion föreslogs koncession även för förvärv och utnyttjande av större skogar, vattenfall, torvmossar och överbyggande av kungsådra.

Ärendet behandlades såvitt rörde gruvorna i sammansatt stats- och lagutskott (utl. nr 5 punkt V), där jag även hade säte (första och sista gången i samarbete med statsutskottet). Utskottet avstyrkte motionen. Reservation anfördes av herr Lindhagen, med ett utförligare yrkande. I andra kammaren talade Zetterstrand för utskottet samt Schotte och Lindhagen för reservatio-

nen. Utskottet segrade med 91 röster mot 82. I första kammaren segrade utskottet utan debatt. Någon lagstiftning kom ej till stånd.

År 1910 avgåvos nya propositioner om gruvlagstiftningen till riksdagen. Socialdemokratiska förtroenderådet frambar genom mig åter föregående års socialdemokratiska motion (II: 153, i registret II: 152).¹ Nu behandlades ärendet av sammansatt lag- och jordbruksutskott (utl. nr 1 punkt 4). Majoriteten avstyrkte motionen. Åtta ledamöter (D. Persson, Berggren, greve Hamilton, Jansson i Edsbäcken, Jönsson i Kvarnberga, Kronlund, Lindhagen och Petersson i Södertälje — andra kammarens samtliga ledamöter i utskottet) reserverade sig till förmån för motionen och begärde skrivelse därom. Båda kamrarna återremitterade saken till utskottet, som (memorial nr 2 punkt 5) hemställde om avslag å motionen. Samtliga förenämnda ledamöter från andra kammaren tillstyrkte motionen. Andra kammaren biföll reservationen efter ett yttrande av herr Lindhagen utan vidare debatt eller votering. Första kammaren biföll utskottets avslagsyrkande utan debatt och votering.

Vid 1914 års riksdagar väcktes i andra kammaren, nu av mig ensam, motioner (A-riksdagen nr 191 och B-riksdagen nr 135). Däri begärdes förslag till ett koncessionssystem och antagande av en provisorisk lag med förbud för inmutning. Sammansatt lag- och jordbruksutskott i B-riksdagen vidblev 1910 års uppfattning. Vissa ledamöter reserverade sig för koncessionssystem. Första kammaren biföll utskottets hemställan. Andra kammaren biföll reservationen.

År 1916 tillsattes gruvlagstiftningskommittén. Den ansåg inmutningsrätten böra i princip bibehållas oförändrad å enskild jord. Justitieministern kunde icke förorda kommitténs förslag. En lag borde komma till, sade han, som på bättre sätt tillgodosåg det allmänna intresset. Prövningen borde grundas på rent koncessionssystem eller på blandat koncessions- och inmutningssystem.

År 1920 tillsattes gruvlagstiftningssakkunnige. De föredrogo inmutningssystemet, därför att det »innebure den största lockelsen till efterforskande och undersökning av nya fyndigheter». En lång diskussion härom utspann sig inom ämbetsverk och bland sakkunnige.

Socialiseringsnämnden föreslog, att ägande- och förfoganderätten till landets ännu ej outhuggade eller i bruk tagna mineraltillgångar skulle förklaras tillkomma allenast staten. Inmutningssystem skulle så tillvida bibehållas, att inmutare åt staten åtnjöt andel vardera med hälften. Inmutarens rätt skulle såsom en nyttjanderätt upphöra efter trettio år.

Vid två tillfällen har av mig motionsvis i riksdagen ifrågasatts, att vinstmedel i Kiruna-Luossavaara gruvbrytning skulle kapitaliseras och avkastningen användas till varaktiga produktiva företag, såsom uppodling av jorden m. m., i tanke jämväl på den befolkning, som måste avflytta, i den mån

¹ Undertecknad av Carl Lindhagen, Hj. Branting, Viktor Larsson, A. C. Lindblad, Värner Rydén, F. W. Thorsson, Herm. Lindqvist, A. G. Christiernsson och Nils Persson.

malmtillgångarna togo slut genom rovbrytning, vilket antogs komma att inträffa efter 175 år. Inom statsutskottet ansågos förslagen beaktansvärda i princip, men inför praktiska svårigheter ansågos motionerna ej kunna föranleda någon åtgärd.

Av denna historik framgår således att staten år 1897 av riksdagens båda kamrar ansågs förutbestämd till en viss regalrätt, att sedermera uppstått en viss skillnad mellan kamrarna, i det att andra kammaren livligt diskuterade inmutningsrättens ersättande med en koncessionsrätt för staten såsom den sannskyldige ägaren och att kammaren 1910 och 1914 utan debatt och votering biföll mina förslag om en koncessionslagstiftning med rätt för samhället att vid utarrendering förbehålla sig återlösen och skyldighet skulle man nästan kunna säga att då även utkräva en arrendeavgäld, motsvarande en skälig andel av vinsten på gruvbrytningen. Två av mina motioner om koncessionslagstiftning voro även socialdemokratiska partimotioner. De voro således undertecknade både av mig och Branting, som därigenom *vidhöllo* vår gemensamma paroll från 1897, att såsom jag uttryckte det »alla dessa *överskjutande* miljoner, som med tiden bliva miljarder, skola samt och synnerligen rulla in i svenska folkets skattkammare». Branting underströk detta också för sin del genom att i en specialmotion nr 327 motionera om att i det speciella fallet av uppgörelse mellan staten samt Luossavaara-Kiirunavaara bolag dettas inlösningsvärde ej finge beräknas till mer än 150 miljoner kronor.

Redan år 1901 hade några riksdagsmän i andra kammaren fått besked om att bolaget icke var ovilligt att sälja hela affären med inmutningsrätten till staten för 15 miljoner kronor. Vi väckte då motion i riksdagen i andra kammaren om förhandlingars inledande om ett sådant inköp. Den kortfattade motionen formulerades av mig men framfördes av Biesert som första namn bland underskrivarna. Riksdagen fann köpeskillingen vara för hög och försummade således detta lysande ögonblick.

Justitieministerns slutyrkande i propositionen är utformat sålunda:

»I överensstämmelse med de synpunkter jag i det föregående utvecklat förordar jag sålunda en ny gruvlagstiftning, uppbyggd efter ett inmutningssystem med rätt för inmutaren och staten att vardera njuta andel med hälften i varje gruvföretag — dock att delägare ej erhåller större del av gruvans avkastning än som svarar mot hans deltagande i brytningen — samt med rätt för jordägaren att bekomma ersättning med fulla värdet och hälften därutöver, dels för mark som avstås för gruvdrift, dels för skada eller intrång som förorsakats av gruvdriften. Vid en närmare utformning av denna lagstiftning lär det av gruvlagstiftningssakkunniga utarbetade lagförslaget i betydande omfattning kunna tjäna såsom grundval. I enlighet med vad förut anförts synas dock några bestämmelser, motsvarande vad nämnda förslag innehåller beträffande rätt för jordägaren att bekomma årlig avgäld, skyldighet för gruvinnehavaren att tillgodose vissa önskemål

angående arbetarnas bostadsförhållanden, tillhandahållande av malm för inhemsk förbrukning samt rätt för kronan att övertaga gruva ej böra införas med den nya lagstiftningen.»

Vidare förordas upphävande av bristen på enhetlighet uti förvaltningen av kronans egendom, ävensom upphävandet av 1894 års gruvstadga samt lagen av 1926 om ovannämnda inskränkning till inmutning i vissa län.

Från och med 1911 började industriandan i landet grundlägga sin växande maktställning med undanskjutande av den sociala jordfrågans lagvägar och dess övriga grundläggande problem. Detta föranledde mig att i remissdebatten 1911 å jordfolkets vägnar gå till angrepp och kräva räfst i den stora plundringen av kronans jordegendom i Norrland.

Vid den första riksdagen 1914 anhölls i en omfattande motion i andra kammaren nr 239, att riksdagen ville »anhålla om Kungl. Maj:ts intresserade övervägande, huruvida det ej är oundgängligt och i varje fall gagneligt att nu omsider i arbetet på jordfrågans lösning lägges en *ledande tanke och en ordnande hand* på denna sak i sin helhet eller med andra ord att frågan målmedvetet och planmässigt föres fram såsom en bland de främsta på statsmakternas dagordning». Och i en ännu mer omfattande motion år 1915 nr 180 i andra kammaren framställdes yrkanden om Kungl. Maj:ts övervägande, dels huruvida arbetet för jordfrågans lösning ej omsider borde enhetligt planläggas samt därigenom frågan mera än som skett målmedvetet föras fram såsom en av de främsta på statsmakternas dagordning och dels vilka skyndsamma åtgärder kunde vidtagas för att förekomma mödölös och samhällsskadlig spekulation i jordvärdestegringar efter världskrigets avslutande. I dessa yrkanden hade instämt 16 socialdemokratiska ledamöter i kammaren.

Samma känsla av denna frånvaro av en ledande tanke och ordnande hand möter oss, synes mig, inför det söndersplittrade arbetet efter 1884 för en ny gruvlagstiftning, som nu omsider gör anspråk på att komma med det förlösande ordet.

På grund av vad sålunda anförts hemställas,

att riksdagen ville besluta:

A) att nu bör omsider som i gamla tider åter läggas en *ledande tanke och en ordnande hand* över utnyttjandet av Sveriges unika och med tiden utdöende *mineralfyndigheter*;

B) att i sådant syfte den under spekulationens och maskinkulturens epoker *uppplammande striden om äganderätten mellan samhället, jordägaren och rovbrytning genom spekulanter* främst exportspekulanter, (*inmutningsrätt*) *avblåses i lagstiftningen och samhället åter förklaras ensam vara ägare till dessa jordens dolda och ännu ej exploate-*

rade *mineralrikedomar* av omätlig betydelse för folket och vår stolta *förädlingsindustri*;

C) att denna *samhällets konstitutiva äganderätt* förklaras kunna utnyttjas till *malmbrytning*:

dels i egen regi — såsom går för sig genom *kraftanläggningar* i egna *vattenfall* och omfattande eget *skogsbruk* — med gynnande främst av vår egen *förädlingsindustri*s behov av råvara och minst av allt *stormakternas krigsindustri*;

dels brytningens utarrendering (koncessionssystem) mot en *arrendeavgift* i *brytningsvinsten* utöver skälig *företagarsvinst*, rätt till *inlösen* för drift i egen regi — såsom går för sig vid *koncession* av *järnvägsanläggningar* — samt annan *förtänksamhet* i *ransonering* till förmån för landet, *framtiden* och vår *förädlingsindustri* nu och *framdeles* i stort och smått;

D) att *sålunda väl godtaga propositionens avlysning* av *jordägarens* oklara och oförtjänta, av viss *rättsvetenskap* uppkonstruerade *ägende- och spekulantanspråk*;

E) att *däremot avstyrka propositionens omslag från socialiseringsnämndens klarare* men kanske opraktiskt *iscensatta syn på folkets samfällda äganderätt till mineralerna samt propositionens skjutande i stället i förgrunden spekulanternas rovbrytning* såsom praktiskt taget det *legitimaste äganderättsanspråket* och gynnsammast för ett snart *upptäckande* och *följaktligen* väl även *skyndsammast uttömmande* av ännu ej *avslöjade malmtillgångar*;

F) i stället förklara, att den *malmletning*, som sedan länge *bedrivits av staten*, bör *privilegeras* samt *privat spekulationsletning* ej vidare tillåtas annat än i den mån den *koncessionsvis* anses böra tillåtas mot skälig ersättning i den ena eller andra formen;

G) att — om årets riksdag ej mäktar formulera den nu föreslagna omvälvningen — med *avslag* å *propositionen* begära nytt förslag, byggt väsentligen på *förenämnda föresatser*;

H) att *därest yrkandet under B och G* ej väsentligen bifalles,

dels förklara att propositionens hemställan om upphävande av den patriarkaliska konservatismens i första kammaren initierade samt av en besjälad liberalism och en annalkande socialism i den andra understödda förbud mot inmutning av kronojord i Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands län icke under några förhållanden bifalles;

dels i stället besluta att nämnda förbud skall gälla även fyndigheter å enskild jord inom nämnda tre län, där uppenbarligen landets förnämsta malmtillgångar ligga förborgade;

I) att riksdagen ville för sin del antaga följande provisoriska

Lag angående inskränkning i inmutningsrätten.

Härigenom förordnas, som följer:

Inmutning av mineralfyndighet må ej äga rum, där ej Konungen därtill lämnar tillstånd.

Denna lag träder genast i kraft efter dess promulgerande och gäller till den 1 juli 1938.

K) att riksdagen ville för sin del antaga följande provisoriska

Lag angående inskränkning i inmutningsrätten.

Härigenom förordnas som följer:

Lagen om förbud för inmutning av mineralfyndighet å kronojord inom Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands län utsträcker att gälla även inmutning å enskild jord inom nämnda län, där ej Konungen därtill lämnar tillstånd;

Denna lag träder i kraft genast efter dess promulgerande och gäller till den 1 juli 1938.

Stockholm den 9 februari 1938.

Carl Lindhagen.

Bilaga A.

Motiveringen till de i riksdagen åren 1908, 1909, 1910 samt 1914 (A- och B-riksdagarna) väckta motionerna om indragning av inmutningsrätten och återgång till ett mera kontrollerat förfogande över mineralrikedomarna genom ett koncessionssystem.

»Även i tider, då den privata äganderätten till jord som mest uppburits av lagarna och åskådningsätten, har det framstått såsom en fråga för sig, om denna äganderätt även rättsligen och rätteligen borde inbegripa mineralier, som gömdes i jorden. Man har hävdadt, att staten, icke jordens innehavare, vore ägare till desamma.¹

Den äldre rättsvetenskapen höll före, att denna statens rätt eller det så kallade bergsregalet uppstått först på tolfte och trettonde århundradet ge-

¹ I senare tider (maskinkulturens epok) har såsom en tredje äganderättsspekulant anmält sig *rovbrytning genom spekulanter (inmutningsrätt)*.

nom enväldshärskares maktspråk. Den nyaste rättsforskningen åter har uppdagat, att *statens rätt till mineralierna varit lag eller hävd mycket långt tillbaka i tiderna hos många olika folk, särskilt under inflytande av phönisisk eller romersk rätt.*

Denna rättsuppfattning är naturlig. Den privata äganderätten till jord skyddas eller angripes allteftersom tillgången på jord överstiger eller understiger den allmänna efterfrågan och behovet därav för mänsklig tillvaro. Då mineralierna hava stort brukningsvärde, men deras förekomst är sällsynt, har man ansett det behöfligt och följaktligen även riktigt, att de tillhörde staten, det vill säga alla medborgare.

Nämnda åskådning, som framträtt nästan överallt, har dock under vissa tider varit grumlad eller till och med bortglömd. Detta antingen i följd av den enskilda egennyttans ingripande eller på grund av manchesterprincipers landvinningar.¹

Sålunda tillhörde i Storbritannien mineralierna förr kronan, men med dess sjunkande makt tillskansade sig jorddrottarna dem. Följden har blivit, att enligt nuvarande rätt i England tillhöra endast guld- och silverfyndigheter ännu kronan, därför att det icke finnes några sådana. Alla övriga förefintliga mineralier äro inneslutna i jordäganderätten. Denna senare rättsuppfattning har överförts till Förenta staterna.

I Frankrike tillhöra mineralfyndigheterna sedan gammalt staten. Även här sökte jorddrottarna och förmådde även för någon tid tillvälla sig en del av denna rätt, men kronan lyckades, senast på 1400-talet, återtaga vad den förlorat. Under franska revolutionstiden anbefallde physiokraterna, att gruvorna skulle avstås till jordägarna. Denna lära bekämpades segerrikt av Mirabeau, och nationalförsamlingen förklarade dem för nationalegendom. Detta är i huvudsak ännu gällande rätt i Frankrike. Statskoncession erfordras för att få idka gruvdrift och staten bestämmer villkoren. Varken jordägaren eller upptäckaren hava några lagliga företrädesrätter till gruvdriften.

På enahanda grundsatser som den fransyska rätten bygger även gruvlagstiftningen i Belgien, Holland, Luxemburg, Spanien, Portugal, Grekland, Turkiet och Tunis.

Italien har ej någon enhetlig gruvlagstiftning. Den sardiniska gruvstadgan överensstämmer med fransk rätt. På ett par orter tillhöra alla eller vissa mineralier jordägaren. På övriga ställen äro de sedan romartiden skilda från jordegendomen. För ny gruvdrift fordras dock överallt statlig koncession. Salt är nationalegendom.

För Tyskland, Österrike och Schweiz gäller, att förfogandet över mineralierna har tillkommit och fortfarande tillkommer staten. Någon jordägarens rätt eller någon egen rättighet för uppfinnaren finnes icke. Emellertid har på senare tider särskilt från och med 1850- och 60-talen staten avstått sin företrädesrätt och tills vidare medgivit envar att förvärva rätt till gruvor på vissa i lagarna fastställda betingelser. Särskilt har detta i Preussen mest konsekvent genomförts. Denna rätt till fri inmutning kallas bergsbrukets friförklaring.

Norsk gruvlagstiftning bygger i huvudsak på den tyska uppfattningen.

Vilka grundsatser, som i *Sverige* må hava gällt för gruvrätten från äldsta tider, synas icke vara av forskningen uppdagade. Att regalrätten till gruvor redan under senare tiden av medeltiden varit genomförd, antages dock så-

¹ Redogörelsen för främmande lagstiftning skrevs i motionerna år 1914.

som givet. Tämligen otvetydigt uttalas detta i 1485 års förordning om malmberg. Under Gustav I framträdde regalrätten tydligt; alla malmberg i Sverige lyda till kronan, heter det i ett kungligt påbud. Under de följande tiderna stödde sig alla författningar om bergsbrukets ordnande på uppfattningen av kronan såsom ägare till mineralierna. Denna regalrätt låg även till grund för 1600-talets gruvlagstiftning. I en författning från den tiden kallas hela bergsnäringen för kronans bergverk. Denna regalrätt utövades dels så, att kronan drev bergsbruk för egen räkning — år 1639 ägde kronan exempelvis i Södermanland 8 gruvor, 5 hyttor och 9 hamrar — och dels privilegierade personer att idka gruvdrift. På 1700-talet började emellertid även här göra sig gällande enahanda strömningar som i Tyskland till förmån för bergsbrukets friförklaring. I förordningen den 27 augusti 1723 stadgades sålunda, att med ordet regale därefter ej skulle förstås annat, än att kronan förbehöll sig att privilegiera den, som hade håg, lust och förmögenhet att idka gruvdrift. Uppfinnarens rätt bestämdes i sammanhang härmed till fjärdedelen av gruvan och vid vissa ädlare verk till hälften. Med tiden utsträcktes uppfinnareandelen i allmänhet till hälften. Någon bestämd rätt för jordägaren att deltaga i arbetet nämnes ej i 1723 års författning. En konsekvens av densamma var emellertid, att jordägaren skulle medgivas att för andra hälften deltaga i gruvdriften. Denna konsekvens utdrogs av senare författningar och gäller även för närvarande. Men därvid kvarstår till följd av regalrätten, att jordägaren ej får förbjuda andra bearbeta mineralfyndigheter samt måste själv uppträda som uppfinnare och iakttaga därför stadgade former för att vinna rättighet att bryta mineralier å egen mark.

Av den förestående framställningen framgår således, att hos de anglosachsiska, latinska och germanska folken statsmakternas äganderätt till mineralierna varit ursprungligen en i det stora hela självskriven och erkänd sak. Med tiden har emellertid förhållandena utvecklats så, att inom England mäktiga jordmagnater usurperade denna rätt från kronan till förmån för jordägaren, vilken nya rättsordning ännu bibehållit sig inom den alltid mycket konservativa anglosachsiska rätten. Bland de latinska folken och deras efterliknare har däremot statsmakten, segerrikt avvisande de enskilda jordägarnas även här framkomna anspråk, ännu in i våra dagar bibehållit sin suveränitet över malmfyndigheterna. Den germanska rätten slutligen har gått den vägen, att staten utan att uppgiva regalrätten tills vidare disponerat densamma på det sättet, att vem som helst, som upptäckte en mineralfyndighet, privilegierats att för egen räkning bearbeta densamma med eller utan tillåtelse för jordägaren att till någon del få deltaga i arbetet.

Häraf följer således, att regalrätten till gruvor fortfarande ligger till grund för den svenska gruvlagstiftningen. Ett utbyte av inmutning mot koncessionssystemet innebär således ur privaträttslig synpunkt ingen fullständig nyhet, utan blott en förändring i det sätt, varpå staten använder sin regalrätt.

Det bör då möta så mycket mindre betänkligheter för en dylik förändring, om ett verkligt behov därav verkligen förefinnes. Så är ock förhållandet. Man har på senare tider haft tillräckligt nedslående erfarenheter av den nuvarande lagstiftningens äventyrliga verkningar. Även de, som ej vilja giva något erkännande åt synpunkten, att värdeutbytet av mineralierna bör i möjligaste mån komma nationen i sin helhet till godo, måste dock medgiva, att det även här finnes statsintressen att bevaka, vilka aldrig komma till sin rätt genom den fria inmutningen. Insikten härom vaknar mer och mer.

Våra erfarenheter ha också redan lett till *vissa inskränkningar i inmutningsrätten*. Sålunda blev genom 1886 års lag om eftersökande och bearbetande av stenkolsfyndigheter koncessionssystemet tillämpat på dessa.

En annan sådan tidsföreteelse är det provisoriska upphävandet sedan år 1902 av inmutningsrätt för annan än kronans räkning å kronojord, som ej innehaves under ständig besittningsrätt eller är anslagen till boställe. Från 1907 har enahanda förbud utfärdats för Västerbottens och Jämtlands län.

Ett lika tydligt språk, i vilken riktning erfarenheten lärt oss, att gruvlagstiftningen nu bör gå, talar den uppgörelse, som på statsmakternas initiativ åren 1907 och 1908 ägt rum i fråga om statens delägarskap i och lösningsrätt till järnmalmsförekomsterna i Kiruna och Gellivare samt Svappavaara.

Det förtjänar också omnämnas, att inom de två nordligaste länen på senare tider med riksdagens tillåtelse skett åtskilliga upplåtelser å kronojord för bearbetande av icke inmutbara bergsprodukter med tillämpning av koncessionssystemet.

En ohållbar konsekvens av inmutningsrättens bibehållande är särskilt att anteckna.

Sakkunniga intyga, att en relativt obetydlig del av landet och i synnerhet av Norrland ännu varit föremål för detaljerade undersökningar om mineralförekomster. Det är därför ett förhastat påstående, som ofta på lösa antaganden framkastats, att icke mycket vidare vore att upptäcka. Professorn vid tekniska högskolan W. Peterson erinrar i detta avseende i ett utlåtande, hurusom den ivriga malmundersökning, som föranleddes av järnvägsbyggandet Gellivare—Ofoten, resulterade till upptäckandet inom Jukkasjärvi och Gellivare socknar av en mängd malmfyndigheter inom områden, där förut inga eller endast enstaka fynd voro kända, såsom Tuollavaara, Ekströmsberg, Mertainen, Leveäniemi m. fl. Oaktat denna systematiska undersökning upptäckas där fortfarande nya fyndigheter.

Man säger nu, att inmutningsrätten är nödvändig för upptäckandet av nya fyndigheter. Under antagande, att ett sådant upptäckande är särdeles nödvändigt även för närvarande, varom olika meningar göra sig gällande, bör detta lika väl kunna ske med koncessionssystemet, såsom erfarenheten ju ock visat. De upptäckter, som göras av gruvarbetare och andra ensamma letare samt av dessa sedan mot en ringa ersättning överlätas åt andra, som hava tillfälle att närmare undersöka saken, kunna och pläga också med koncessionssystemet särskilt honoreras, och detta ofta på ett rättvisare sätt än under köpslående med förste spekulant, som anmäler sig. En verklig malmundersökning åter av en trakt kräver en välutrustad och dyrbar vetenskaplig expedition. Dylika expeditioner bekostas för närvarande av enskilda kapitalister. Skulle åter dessa, ifall deras vinst genom koncessionssystemet i någon mån begränsades, upphöra därmed, vilket dock icke behöver bli händelsen, ligger det i varje fall nära till hands, att staten själv utrustar dylika vetenskapliga expeditioner.

Medel för en början till en dylik expedition beviljades också vid 1907 års riksdag i syfte att åstadkomma utredning rörande malmförekomster och tekniskt användbara bergarter kring den ifrågasatta inlandsbanan. Detta beslut föranleddes av ett vid riksdagen framställt ännu vidsträcktare yrkande om en undersökning i hela riket av mängden förefintliga nyttiga mineralier. Uti ett i detta ärende infordrat yttrande betonade chefen för geologiska undersökningen vikten av sådana undersökningar genom statens försorg.

Det ligger i öppen dag och medges även av sakkunniga, att dylika un-

dersökningar å statsverkets sida icke rimligen låta sig förenas med tillvaron av inmutningsrätten, med vars tillhjälp enskilda kunna obehindrat passa på att tillgodogöra sig frukterna av statens utredning. Ur denna synpunkt kan den beslutade statsundersökningen kring inlandsbanan knappast betecknas annat än som ett obetänksamt företag. Lika orimligt skulle det varit, om riksdagen bifallit en år 1907 väckt motion att med statsmedel direkt understödja enskilda för upptäckande av malmfyndigheter för dessas egen räkning.

Av det anförda framgår, såvitt vi förstå, att *tiden nu är inne i vårt land att indraga inmutningsrätten och återgå till ett mera kontrollerat förfogande över mineralrikedomarna*. Därmed är icke sagt, att ej inmutningsrätten fyllt sitt värv under vissa perioder. Men varje rättsinstitut är underkastat förvandlingens lag. Nya tider och nya förhållanden hava sina särskilda krav. Bergsbrukets redan nådda utveckling, tidens rastlösa strävan att med oana-de hjälpmedel skapa enskilda monopol och framkalla rovbrytning, våra egna erfarenheter i dylika avseenden, allt detta bör ha uppdagat, att staten bort redan för länge sedan inslagit på andra vägar i begagnandet av sin regalrätt till mineralierna. Likaväl som man i Preussen funnit tiden vara inne att genom en återgång till *koncessionssystemet* skydda landets förnämsta mineraltillgångar, kol och salt, mot den enskilda spekulationen, lika väl bör det gamla järnbärrarlandet bereda sig ett motsvarande skydd för sina återstående främsta malmtillgångar. Härmed är icke sagt annat, än att man i alla fall både kan och bör tillgodose såväl uppfinnarens och jordägarens skäliga anspråk som industriens krav att erhålla tillräckligt med malm utan byråkratiska hinder och omgångar.»
